

EVROPEIZACE ČESKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA HMOTNÉHO V OSNOVĚ TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

2006 – 2007

APPROXIMATION OF THE CZECH CRIMINAL LAW TO EU IN A PLAN OF THE CRIMINAL ACT

2006-2007

VLADIMÍR KRATOCHVÍL

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, katedra trestního práva

Abstrakt

Text po vysvětlení základních pojmů rozebírá výběrově text Osnovy trestního zákoníku 2006 – 2007 coby pramene „českého trestního práva evropského.“ Věnuje se konkrétním projevům evropeizace trestního práva hmotného na pozadí vybraných základních zásad a trestněprávních institutů obecné a zvláštní části osnovy. Konečně též nabízí některé pracovní hypotézy pro další úvahy na toto téma.

Klíčová slova

harmonizace, evropeizace, evropské trestní právo, trestní právo evropské, evropské právo trestní, funkce trestního práva

Abstract

This contribution explains first of all key words and than analysis – selective – Draft of penal code 2006 – 2007 as a source of the „czech penal law european“. Text follows concrete consequences of europeisation on the backround of some principles and institutes of the general and special part of this draft and offers some working hypothesis for next considerations in this course.

Key words

harmonisation, europeisation, european criminal law, penal law european, european penal law, functions of criminal law

I. Úvodem

Členství České republiky v Evropské unii svými důsledky už třetím rokem působí mimo jiné též jako specifický „materiální pramen“ vnitrostátního práva, tedy i trestního (hmotného a procesního). Specifický v tom smyslu, že na rozdíl od standardně chápaných materiálních pramenů práva¹ je jeho „materiálnost“ ve své podstatě *imateriální*: jako zdroj vnitrostátního práva nepůsobí zde totiž faktory *mimoprávní*, tedy v tom smyslu materiální, tzn. socio-ekonomické, filozofické, politické aj., odpovídající na otázku, proč právo existuje, nýbrž faktory veskrze *právní*, tedy proto imateriální. Těmi jsou v daném kontextu sama existence a působení *evropského práva*, které se ovšem jako takové o mimoprávní determinanty svého vzniku a fungování nepochybně opírá (proč existuje evropské právo?).²

Daná skutečnost tak představuje základní východisko procesu evropeizace vnitrostátního práva členského státu, tedy i České republiky; k samotnému pojmu „evropeizace“ viz dále. Je proto zřejmé, že při tvorbě osnovy nového trestního zákoníku (dále i „osnova“, „zákoník“)³ zmíněný specifický („evropskoprávní“) pramen českého trestního práva hmotného musel nutně hrát jednu z klíčových rolí.⁴

Nepřijetí osnovy trestního zákoníku v roce 2006, na straně jedné, a proces evropeizace trestního práva hmotného ČR, to na straně druhé, se pak v důsledku toho staly „spojenými nádobami“, a to propojenými velmi těsně. Jsme jedni z posledních, ne-li poslední, kteří po změnách ve střední a východní Evropě na přelomu 80. a 90. let minulého století doposud nemají nový ani trestní zákon, ani trestní řád. V uvedených souvislostech však nejde jen o samotné renomé ČR, nýbrž v první řadě o to, jak české trestní právo odpovídá též mezinárodním a zejména evropským standardům, jímž je měla osnova výrazně přiblížit. V tomto smyslu tak zůstáváme ledačos dlužni procesu harmonizace právních řádů v odvětví trestního práva, ať už ji chápeme ve spojení s trestním právem mezinárodním nebo trestním

¹ Knapp, V. Teorie práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 28 a násl., s. 129.

² Zajímavé, že žádný z renomovaných učebních textů pojednávajících o evropském právu výslovnou diferenciací jeho pramenů na „materiální“ a „formální“ neuvádí. Rovnou se mluví jen o *formálních* pramenech evropského práva: Týč, V., Jílek, D. Základy práva Evropských společenství. Brno: MU v Brně, Doplněk, 1993, s. 70 a násl. Svoboda, P. Úvod do evropského práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 50 a násl. Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 223 a násl. Týč, V. Úvod do mezinárodního a evropského práva. Brno: MU, 2007, s. 80 a násl.

³ Text tu vychází jednak z publikace: Šámal, P. Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006, jednak z osnovy zveřejněné na www MS ČR v roce 2007, před i po připomínkovém řízení.

⁴ Srov. s. 7 a násl. Důvodové zprávy k osnově z roku 2007 (dále i „DZ“), kde je uveden přehled pramenů evropského práva, z nichž tvůrci osnovy vycházeli.

právem evropským.⁵

Vzdor tomu, anebo právě proto, se ovšem samotný proces evropeizace českého trestního práva hmotného od zamítnutí osnovy (Senátem) v únoru a jejího nepřijetí (Poslaneckou sněmovnou) v březnu roku 2006 nezastavil. Cestou dílčích novel platného trestního zákona se bez ohledu na uvedené zbrzdění v tomto procesu pokračovalo.⁶

Aktuální stav a předpokládaný průběh legislativního procesu v roce 2007 - 2008, jehož předmětem osnova je, má přesto zásadní význam i z hlediska náležitého procesu evropeizace českého trestního práva hmotného do budoucna. Dnes má osnova za sebou meziresortní připomínkové řízení, přičemž vládě byla předložena v posledním čtvrtletí roku 2007. V případě dalšího optimálního průběhu legislativních prací v roce 2008 se předpokládá účinnost trestního zákoníku od 1. 1. 2009.

II. Některé klíčové pojmy (evropské trestní právo, evropeizace, harmonizace)

Východiskem pojmového vymezení „evropského trestního práva“ by mohlo být tzv. *funkční pojetí* evropského práva.⁷ Jeho podstata spočívá v propojení evropského práva s odpovídajícím „funkčním přívlastkem“, jímž se vyjadřuje užší předmětové zaměření evropského práva určitým směrem, v našem případě směrem „trestněprávním.“ Podle citovaného pramene je tak evropské trestní právo „... vlastně součástí evropského materiálního práva a označuje jeho jednotlivou část.“ Zahrnuje právní úpravu tohoto odvětví obsaženého v pramenech primárního a sekundárního práva. Takovouto obecnou formulaci lze v zásadě akceptovat. Nicméně je potřeba jejího doplnění, resp. zpřesnění.

Předně nelze omezovat evropské trestní právo jenom na právo „materiální“, tedy ve smyslu hmotném, neboť do rozsahu tohoto pojmu spadá i právo formální neboli „procesní“, které má, resp. mělo by mít v tomto ohledu dokonce jistou kvantitativní převahu.⁸ Evropské trestní právo představuje tedy součást evropského jak materiálního, tak i procesního trestního práva.

⁵ Kratochvíl, V. Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy. In: Válková, H., Stočesová, S. (ed.) Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň: ZČU, 2006, s. 40.

⁶ Dokladem toho jsou zákony přijaté od jara 2006 doposud: zák. č. 253/2006, č. 178/2007 Sb. Stranou z tohoto hlediska zůstává řada novel z doby předcházející, které evropeizovaly platný trestní zákon, a jež se znovu nutně objevují i v osnově samotné.

⁷ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 27.

⁸ Srov. např. čl. III-270 až čl. III-277 Smlouvy o Ústavě pro Evropu.

Dále nelze v tomto kontextu opomenout vnitrostátní a nadstátní aspekt evropského trestního práva; viz níže.

Jak jsem již zdůraznil dříve,⁹ *evropské trestní právo* (dále i „ETP“), jakožto součást evropského práva, je tvořeno souborem norem různé právní povahy¹⁰ (primární, sekundární), přijatých jak orgány členských států, tak orgány (institucemi) EU s legislativní pravomocí (původní i přenesenou), dotýkajících se vnitrostátních (národních) trestněprávních systémů členských států EU, anebo směřujících i k postupnému vytváření trestněprávního systému samotné EU, tedy supranacionální povahy.¹¹

Z uvedené definice, vymezující ETP coby genus proximus dále rozvedených druhů, lze odvodit tyto *základní formy*, a sice *trestní právo evropské* (dále i „TPE“) a *evropské právo trestní* (dále i „EPT“).

„Trestní právo evropské“, podle vzdálené analogie s „trestním právem mezinárodním“, představuje kategorii *národní (vnitrostátní)*. To znamená výsledek procesu nikoliv „poevropštění“¹², nýbrž výsledek procesu *evropeizace* národních (vnitrostátních) trestních práv členských států EU neboli produkt jejich *vertikální* harmonizace s komunitárním právem ES, jakož i *horizontální* harmonizace s unijním právem EU, včetně vzájemné harmonizace trestních práv členských států.¹³

⁹ Kratochvíl, V. Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo; rakouské zkušenosti. Právník, 146, 2007, č. 3, s. 274-276.

¹⁰ Jescheck, H.-H. K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky. Trestní právo, VIII, 2003, č. 11, s. 15; citovaný autor zde hovoří o „... platnosti norem evropského trestního práva různé právní povahy.“ a v té návaznosti o způsobech tvorby komunitárních evropských právních předpisů, které stanoví sankce., aniž by samotné „evropské trestní právo“ blíže definoval.

¹¹ Poněkud jinak, resp. jen velmi obecně chápe pojem „evropské trestní právo“ např. Kmec, J. Evropské trestní právo. Mechanismy evropeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 10: „Evropským trestním právem je ... třeba rozumět soubor trestněprávních norem společných evropským zemím.“

¹² Tzn. v nadsázce řečeno jakéhosi „znásilnění“ národního práva právem evropským, k němuž snadno dochází i pouhým opisováním či přepisováním zejm. sekundárních pramenů unijního práva do vnitrostátních obecně závazných právních předpisů členského státu.

¹³ Pojem *harmonizace* podle mého soudu v první řadě zahrnuje vztah národního (vnitrostátního) práva členských států Unie a *práva ES* (tj. *komunitárního*, I. pilíř) spočívající v „aproximaci“ (sbližování), s cílem dosáhnout „kompatibility“ prvního vůči/s druhému/druhým, jakož i v „adaptaci“ (přizpůsobení) ve stejném smyslu, probíhající po *vertikále*, neboť národní trestní právo a rovina práva ES je vertikála, vedená cestou nařízení a směrnic po linii supranacionálního evropského práva a národního práva. Naproti tomu ve vztahu národního práva členských zemí Unie a *práva EU* (tj. *unijního*, II., III. pilíř mezivládní) může jít jen o *horizontálu*, tedy o „harmonizaci“ v technickém, užším smyslu; (viz i čl. 10 Ústavy ČR, zakotvující mezi vnitrostátním právem a mezinárodní smlouvou pouze aplikační hierarchii, nikoliv vztahovou). Proto v kontextu národního práva na straně jedné a právních aktů ES/EU na straně druhé může být a je termín „harmonizace“ užíván jednak v jeho *širším* smyslu, tj. zahrnujícím nejen vertikálu (aproximaci, adaptaci), nýbrž i horizontálu, jednak v jeho *užším* smyslu, zahrnujícím jen harmonizaci horizontální, projevující se jako důsledek procesu „implementace“ rámcových rozhodnutí a spočívající též v procesu sladování (sbližování) národních práv členských zemí EU i

„Evropské právo trestní“, rovněž podle velmi vzdálené analogie, tentokrát s „mezinárodním právem trestním“, by naproti tomu mělo být samostatnou, a to *nadstátní, nadnárodní (supranacionální)* kategorií, tzn. výsledkem právotvorby unijních institucí. Tu je ovšem třeba podtrhnout, že nikoliv nezávislé na vlivu trestněprávních tradic, principů atd. členských států Unie.¹⁴

Formy evropského trestního práva *odvozené*, tzn. v návaznosti na formy základní, představují potom TPE *hmotné a procesní*, stejně tak i EPT *hmotné a procesní*. Hmotně právní i trestně procesní aspekt se projevuje zcela zřetelně v konkrétních právních aktech evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva.

navzájem. Dále srov. čl. 94, 95 SES; čl. 34 SEU; viz též *Tiedemann, K.* Die Europäisierung des Strafrechts. In: *Kreuzer, K. F., Scheuing, D. H., Sieber, U. (Hrsg.): Die Europäisierung der mitgliedstaatlichen Rechtsordnungen in der Europäischen Union.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1997, který na s. 137 v té souvislosti píše: „Harmonizace a internacionalizace a tím též europeizace trestního práva nespočívá ani tak v rozvíjení více či méně neměnných pravidel (norem), jako spíše ve výběru a akceptaci *principů* a ve vytváření *minimálních standardů*, které jsou především způsobilé konsensu, odpovídající zárukám základních a lidských práv.“ *Tiedemann, K.* Gegenwart und Zukunft des Europäischen Strafrechts. ZstW, 116, 2004, 4, s. 949 a násl., s. 955. Mezi pojmy „das Europäisierte Strafrecht“ a „das Europäische Strafrecht“ rozlišuje *Satzger, H.* Auf dem Weg zu einem Europäischen Strafrecht. ZRP, 2001, 12, s. 553. *Pradel, J.* Wege zur Schaffung eines einheitlichen Europäischen Rechtsraums. In: *Tiedemann, K. (Hrsg.): Wirtschaftsstrafrecht in der Europäischen Union. Rechtsdogmatik, Rechtsvergleich, Rechtspolitik.* Freiburg – Symposium, Köln, etc.: Carl Heymanns Verlag KG, 2002, s. 57. K pojům „europeizace práva“, „harmonizace“ srov. z domácí literatury např. *Polák, P., Fenyk, J.* Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii. In: *Tomášek, M. (věd. red.): Aktuální otázky europeizace trestního práva.* AUCI, č. 2, 2005, s. 7. *Tomášek, M.* Vytyčování hranic prvního a třetího pilíře Evropské unie. Právník, 144, 2005, č. 7, s. 691 a násl.

¹⁴ *Tsolka, O.* Der allgemeine Teil des europäischen supranationalen Strafrechts i. w. S. Frankfurt am Main, 1995 na s. 33 vymezuje, co není supranacionálním trestním právem, pozitivně pak definuje na s. 58 evropské supranacionální trestní právo v širším smyslu (v naší terminologii „EPT“) jako „...konstituování vlastního trestního práva v širším smyslu na základě původního, svěbytného právního řádu ... Jeho legitimitace spočívá v tom, že základ pozitivní právotvorby umožňující trestání, které má materiálně trestněprávní charakter, již existuje a že je to nutné k zachování komunitárního právního řádu, jakož i k prosazování určitých pravidel.“ *Satzger, H.* Internationales und Europäisches Strafrecht. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2005, s. 24 a násl., tu hovoří o evropském trestním právu ve smyslu užším (jež odpovídá EPT) a širším (jež odpovídá TPE). Týž autor se zde zmiňuje o supranacionálním, bezprostředně účinném trestním právu ES jako o „komunitárním trestním právu“ (Gemeinschaftsstrafrecht), které ovšem považuje za (nejsilnější) formu europeizace trestního práva, jež aplikují členské státy; a dává tak pojmu „europeizace“ širší význam, než je tomu v tomto textu, kde se pojí pouze s TPE, což se považuje za výstižnější. Jde o to, že EPT není výsledek procesu europeizace, ale výsledek legislativní činnosti Unie, relativně nezávislé na ingerenci národního zákonodárce. Viz též *Satzger, H.* Die Europäisierung des Strafrechts. Köln etc.: Carl Heymanns Verlag, 2001, s. 57 a násl.; *Polák, P., Fenyk, J.* Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii. In: *Tomášek, M. (věd. red.): Aktuální otázky europeizace trestního práva.* AUCI, č. 2, 2005, s. 8, 11-12. K pojmu (vynálezu) „supranacionality“ podrobněji srov. *Winttr, J.* Právně politická metoda evropské integrace a návrh evropské ústavy. In: *Tomášek, M. (věd. red.)* České právo na prahu Evropské unie. Praha: UK v Praze, Karolinum, 2004, AUCI, č. 1-2/2004, s. 33-34.

III. Osnova jako pramen „českého trestního práva evropského“¹⁵

Ve světle toho, co bylo doposud řečeno, jakož i s ohledem na zaměření předkládaného textu, má osnova skutečně postavení (formálního) pramene budoucího českého trestního práva evropského. Tedy té části práva vnitrostátního, která byla dotčena právními akty nejen třetího pilíře, zejména rámcovými rozhodnutími coby sekundárními prameny *unijního* práva, nýbrž i právními akty pilíře prvního, tzn. směrnici, popř. i nařízeními coby sekundárními prameny práva *komunitárního*. V následující části se proto zaměřím výběrovým způsobem na konkrétní „produkty“ evropeizace trestního práva hmotného ČR, a sice *de lege ferenda*, neboť osnovu zatím jinak chápat nelze, i když ojediněle nebylo možno ponechat stranou ani hledisko *legis latae*.

III. 1. Základní zásady a trestněprávní instituty *obecné* části osnovy trestního zákoníku jakožto projev evropeizace – vybrané případy

Na tomto místě se osnova opírá především o *rámcová rozhodnutí Rady* (dále i „RR“), která byla implementována ustanoveními o některých zásadách a konkrétních trestněprávních institutech *obecné* části trestního zákoníku.

Kupříkladu zásady, o něž se opírá místní působnost zákoníku, tzn. zásady *teritoriality* a *personality* (§ 4, § 6) vycházejí z *RR ze dne 19. 7. 2002 o potírání obchodování s lidmi* (CELEX: 32002F0629), z *RR ze dne 22. 7. 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru* (CELEX: 32003F0568) a z *RR ze dne 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii* (CELEX: 32004F0068). Tato implementace se však nemusí projevit vždy jen změnou osnovy samotné, to ve srovnání s platnou právní úpravou; srov. např. zásadu *personality*, vymezenou v § 6 osnovy identicky s platným ustanovením § 18 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále i „TrZ“). Dosavadní trestněprávní úprava, takto „předbíhající“ unijní sekundární právo, vlastně jen potvrzuje požadavek jeho implementace. Jinak je tomu se zásadou *teritoriality*, která ve srovnání s § 17 TrZ doznala v § 4 osnovy podstatných změn (viz § 4 odst. 3, 4).¹⁶

¹⁵ Zcela mimo záběr tohoto sdělení zůstává z řady důvodů otázka pravé trestní odpovědnosti právnických osob, zkoumaná z aspektů procesu evropeizace, i když současný stav v tomto ohledu není pro ČR zrovna optimální.

¹⁶ DZ k osnově na s. 14 nic bližšího k implementaci zmíněných pramenů sekundárního unijního práva neuvádí.

Další ze skupiny těchto zásad – zásada *registrace*¹⁷ ve smyslu § 5 osnovy, alespoň ve znění před připomínkovým řízením, vychází z *RR ze dne 27. 1. 2003 o ochraně životního prostředí trestním právem* (CELEX: 32003F0080), i když ji nabízí už TrZ v § 17 odst. 3, ovšem v jiné dikci, osnovou zpřesněné, resp. modifikované.

Subsidiární povaha zásady *univerzality* byla prohloubena v § 8 odst. 2 zákoníku, tedy poněkud jinak, než doposud činí § 20 odst. 2 TrZ, patrně v návaznosti na *RR ze dne 19. 7. 2002 o potírání obchodování s lidmi* (CELEX: 32002F0629), *RR ze dne 22. 7. 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru* (CELEX: 32003F0568) a na *RR ze dne 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii* (CELEX: 32004F0068). V souvislosti s odstavcem 1 § 8 však DZ k osnově¹⁸ připomíná výslovně, nikoli však plným názvem, jen *RR ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy* (CELEX: 32002F0584). Na tomto místě je nutno zdůraznit, že na předání cestou „eurozatykače“ reagovala již platná právní úprava dané zásady v § 20 odst. 1 TrZ, tedy už před osnovou. Stalo se tak zákonem č. 537/2004 Sb.

Zcela shodná situace je tu i v případě § 10 osnovy, pojednávajícím o zásadách *extradice* a *předávání*, kdy předání ve smyslu citovaného „eurozatykače“ se rovněž připouští.¹⁹

Ve spojení s *pokusem* trestného činu, uvedeným v § 21 osnovy, se uvádějí *RR ze dne 19. 7. 2002 o potírání obchodování s lidmi* (CELEX: 32002F0629) a *RR ze dne 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii* (CELEX: 32004F0068, jakož i další *RR* (CELEX: 32000F0383, 32001F0413, 32002F0475, 32004F0757, 32005F0222). Ovšem ani z DZ k tomuto ustanovení nelze zjistit, jak se citované prameny unijního evropského práva v dikci osnovy projeví, když zaznamenané odchylky od platné úpravy (§ 8 TrZ) mají důvod jiný, než vyplývající ze sekundárního unijního práva.²⁰

Také v souvislosti s ustanovením § 24 odst. 2 osnovy před připomínkovým řízením, které je mimochodem zcela identické se zněním § 10 odst. 2 TrZ, a jež se týká trestní odpovědnosti a trestnosti *účastníka*, se citují *RR ze dne 19. 7. 2002 o potírání obchodování s lidmi* (CELEX: 32002F0629), *RR ze dne 27. 1. 2003 o ochraně životního prostředí trestním právem* (CELEX: 32003F0080), *RR ze dne 22. 7. 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru*

¹⁷ Nazývána také „zásadou vlajky“; DZ k osnově, s. 14. DZ k osnově zde nic bližšího k implementaci zmíněného pramene sekundárního unijního práva neuvádí.

¹⁸ DZ k osnově, s. 15.

¹⁹ DZ k osnově, s. 15.

²⁰ Srov. DZ k osnově, s. 22 - 23.

(CELEX: 32003F0568) a RR ze dne 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (CELEX: 32004F0068). Ve verzi po připomínkovém řízení se pak uvádějí ještě další RR (CELEX: 32000F0383, 32001F0413, 32002F0475, 32004F0757, 32005F0222, 32005F0667). Ani v tomto případě však neposkytuje DZ odpověď na otázku, v čem že spočívá jejich implementace právě prostřednictvím § 24 odst. 2 osnovy.²¹

V oblasti ukládání trestů bylo ustanovením § 70 osnovy o trestu *propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty* a ustanovením § 71 zákoníku o trestu *propadnutí náhradní hodnoty* implementováno²² RR ze dne 26. 6. 2001 o praní špinavých peněz, identifikaci, vysledování, zmrazení, zadržení a zabavení prostředků a výnosů z trestné činnosti (CELEX: 32001F0500), jakož i RR ze dne 24. února 2005 o konfiskaci výnosů a majetku z trestné činnosti a nástrojů trestné činnosti (CELEX: 32005F0212). Tento druh trestu zná sice již platná právní úprava, srov. § 56a TrZ, ovšem do té se dostal právě proto, že v roce 2006 nebyl přijat nový trestní zákoník (srov. odkaz č. 6 a tam citovaný zák. č. 253/2006 Sb.).

Předpoklady a podstata trestu *zákazu činnosti*, obsažené v § 73 osnovy, v tom základním shodné s dosavadním jejich vymezením v § 49 a v § 50 TrZ, spojuje zákoník s RR ze dne 27. 1. 2003 o ochraně životního prostředí trestním právem (CELEX: 32003F0080), ve verzi před připomínkovým řízením, nyní ale jen s RR ze dne 22. 7. 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru (CELEX: 32003F0568) a RR ze dne 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (CELEX: 32004F0068).²³

V případě trestu vyhoštění uvedeného v § 78 osnovy byla transformována *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států* (CELEX: 32004L0038).

Nové druhy ochranných opatření, jimiž jsou *zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty* a *zabrání náhradní hodnoty*, obsažené v §§ 99 a 100 osnovy, jsou, stejně jako v případě § 71 zákoníku, implementací²⁴ RR ze dne 24. února 2005 o konfiskaci výnosů a majetku z trestné činnosti a nástrojů trestné činnosti (CELEX: 32005F0212). Ve verzi před připomínkami se uvádělo RR ze dne 26. 6. 2001 o praní špinavých peněz, identifikaci, vysledování, zmrazení,

²¹ Srov. DZ k osnově, s. 24 - 25.

²² Výslovně to zdůrazňuje DZ k osnově na s. 44.

²³ DZ k osnově na s. 45 nic bližšího k implementaci zmíněných pramenů sekundárního unijního práva neuvádí.

²⁴ Viz též DZ k osnově na s. 51.

zadržení a zabavení prostředků a výnosů z trestné činnosti (CELEX: 32001F0500). Uvedené druhy ochranných opatření zná také již platná právní úprava, viz §§ 73 a 73a TrZ, ovšem do té se dostaly ze stejných důvodů, jako tresty propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a propadnutí náhradní hodnoty, tedy proto, že nebyl v roce 2006 přijat nový trestní zákoník (srov. odkaz č. 6 a tam citovaný zák. č. 253/2006 Sb.).

III. 2. Základní zásady a trestněprávní instituty zvláštní části osnovy trestního zákoníku jakožto projev evropeizace – vybrané případy

Vlastní podoba implementace většinou již citovaných sekundárních pramenů evropského unijního, popř. komunitárního práva, jakož i pramenů dalších, je z pohledu zvláštní části osnovy zákoníku daleko pestřejší a rozsáhlejší, než tomu bylo v rámci části obecné. Text příspěvku zde proto přímo odkazuje na přehlednou a obsáhlou *Srovnávací tabulku návrhu právního předpisu (osnovy) s legislativou ES/EU²⁵*, neboť pouhá její verbalizace v tomto textu by nebyla účelná.

Přesto celkově považuji za nutné k podobě evropeizace zvláštní části trestního práva hmotného, jak ji prezentuje osnova, uvést následující.

Z hlediska druhů pramenů evropského práva vychází zvláštní část osnovy z *úmluv*.

Předně je to *Úmluva o ochraně finančních zájmů ES (1995) a Protokol (1996) a Druhý protokol k ní (1997)*. „Úmluva“ se např. takto projevuje v ustanovení § 227 o trestném činu „poškození finančních zájmů ES“. Ve verzi osnovy do připomínek měla citovaná „Úmluva“ dopad i na ustanovení § 233 o trestném činu „vyhotovení nebo poskytnutí podkladů pro poškozování finančních zájmů ES“, který ovšem verze po připomínkách již neobsahuje.

Dalším zdrojem je *Úmluva o boji proti korupci úředníků ES nebo úředníků členských států EU (1997)*, což nachází výraz ve skutkových podstatách trestných činů „přijetí úplatku“ (§ 299) a „podplácení“ (§ 300).

Z dalších²⁶ sekundárních pramenů *unijního* práva jsou to již vzpomínaná *rámcová rozhodnutí*,

²⁵ Ministerstvo spravedlnosti, č. j. 84/07-L, část V. Obecná část osnovy v tabulkové formě zpracována není. Konkrétní akty evropského práva, z nichž osnova vychází, však v zásadě uvádí DZ na s. 8-9 a paragrafovaný její text.

²⁶ Svoboda, P. Úvod do evropského práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 74, 75.

kteřá v tomto směru dominují. Jelikož jejich vyčerpávající „propojení“ s ustanoveními zvláštní části osnovy i z důvodů rozsahových uvádět nelze, jen příkladmo se připomínají např. *RR ze dne 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (CELEX: 32004F0068)* a trestné činy „obchodování s lidmi“ (§ 135), „znásilnění“ (§ 152), „sexuální nátlak“ (§ 153), „pohlavní zneužití“ (§ 154), „šíření pornografie“ (§157), „výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií“ (§ 158), „zneužití dítěte k výrobě pornografie“ (§ 159) a „svádění k pohlavnímu styku“ (§ 169). Dále *RR ze dne 19. 7. 2002 o potírání obchodování s lidmi (CELEX: 32002F0629)* a trestný čin „obchodování s lidmi“ (§ 135), stejně tak *RR ze dne 13. 6. 2002 o boji proti terorismu (CELEX: 32002F0475)* a trestné činy „teroristického útoku“ (§ 279), „vydírání“ (§ 142) a „krádeže“ (§ 172). Z dalších půjde o *RR ze dne 28. 5. 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (CELEX: 32001F0413)* a trestný čin „neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku“ (§201) a tak dále.

Svou roli, byť ne tak významnou jako rámcová rozhodnutí, hrají i sekundární prameny komunitárního práva, tedy *směrnice*. Dokumentují to např. ustanovení zvláštní části osnovy o trestném činu „organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice“ (§ 308) a „napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky“ (§ 309), opírající se o *směrnici ze dne 28. 11. 2002, kterou se definuje umožnění nezákonného vstupu, tranzitu a pobytu (CELEX: 32002L0090)*. Tyto trestné činy zná ovšem také platná právní úprava, viz § 171a, § 171d TrZ, do které se dostaly ze stejných důvodů, jako např. výše uvedený trest propadnutí náhradní hodnoty, tedy proto, že nebyl v roce 2006 přijat nový trestní zákoník (srov. odkaz č. 6 a tam citovaný zák. č. 178/2007 Sb.). Spíše jako kuriozita se jeví transformace *směrnice ze dne 7. 9. 2005 o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání (CELEX: 32005L0035)* pomocí ustanovení § 265 osnovy o trestném činu „neoprávněného vypuštění znečišťujících látek“, uvážíme-li, zda vůbec a kolika námořními plavidly ČR disponuje. Česko je sice takzvaná vlajková země, pod její zástavou však v současnosti plují většinou rekreační lodě, ale žádná nákladní námořní plavidla,²⁷ kde by byla otázka znečištění především aktuální.

²⁷<http://zpravy.atlas.cz/ekonomika/121592-eu-chce-po-cr-instituci-na-vysetrovani-namornich-nehod.aspx> dostupný 18. 8. 2007

IV. Dopad evropeizace na funkce a fungování českého trestního práva hmotného (i procesního)

Rozsahem nutně limitovaný text přirozeně neumožňuje vyčerpávající odpověď na poměrně zásadní otázku naznačenou v této části. Na druhé straně ale může tento text svým obsahem přispět k formulování, resp. k případnému zpřesnění již formulovaných pracovních hypotéz na téma působení evropského práva (komunitárního a unijního) na funkce a fungování práva vnitrostátního, jmenovitě trestního práva hmotného a srovnatelně i trestního práva procesního.

Mezi takovéto hypotézy, jak mám za to,²⁸ lze počítat následující:

- členství České republiky v Radě Evropy a v Evropské Unii má a bude mít zásadní *důsledky* pro postavení a fungování českého trestního práva hmotného a trestního práva procesního, tj. *důsledky* projevující se v postupné dosavadní i budoucí *modifikaci* pozice a fungování obou trestněprávních odvětví;
- předpokládané modifikace se dotknou *pramenů* obou trestněprávních odvětví a práce s nimi;
- předpokládané modifikace se dotknou *teorie* a v jejím rámci *teoretické koncepce* obou trestněprávních odvětví, tzn. jejich funkcí, základních zásad, institutů a institucí.²⁹

Zpřesnění prvně uvedené hypotézy vidím v tom, že modifikace v postavení a v uplatnění funkcí obou trestněprávních odvětví se promítnou do jejich *systémové povahy*. To znamená do jejich vlastního systému, jakož i do jejich vazeb k ostatním prvkům systému českého práva, a konečně i do jejich vztahů k mezinárodnímu právu veřejnému a evropskému právu (komunitárnímu a unijnímu), potažmo evropskému trestnímu právu.

Druhá v pořadí nastíněná hypotéza vyžaduje svého zpřesnění v tom, že se uvažované modifikace dotknou *formálních* pramenů obou trestních práv. Zmíněná „práce s nimi“, tzn. jejich výklad a aplikace, mají-li obě nadále fungovat způsobem, jenž se od nich očekává, se v

²⁸Kratochvíl, V. Postavení a fungování českého trestního práva hmotného a procesního ve vztahu k (mezinárodně) právnímu systému RE a k právnímu systému ES/EU, z hlediska pramenů trestního práva, trestněprávních funkcí, základních zásad, institutů a institucí (dílčí výstup 2/3 výzkumného záměru „Evropský kontext vývoje českého práva po r. 2004, etapa 2006 – 2007“); nepublikováno.

²⁹K pojmu a struktuře „teorie“ a „teoretické koncepce“ trestního práva hmotného a procesního podrobně viz Kratochvíl, V. Cesty individualizace trestní odpovědnosti, či konstatování trestní neodpovědnosti: hmotně právní nebo procesně právní problém? Právní obzor, 88, 2005, č. 1, s. 13 a násl. Kratochvíl, V. Smlouva o Ústavě pro Evropu a východiska „evropského trestního práva“. In: Hurdík, J., Fiala, J. (eds.) Východiska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie. Sborník příspěvků z konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně dne 5. 10. 2005. Brno: MU v Brně, AUBI, No 294, 2005, str. 302 – 304. Kratochvíl, V. Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo; rakouské zkušenosti. Právník, 146, 2007, č. 3, s. 276.

řadě směrů stanou *komplikovanější*, než je tomu doposud. To s sebou nese a ponese i *zvýšené nároky* nejen na jejich tvorbu, nýbrž i na jejich dostupnost³⁰ a efektivnost, jejíž dosažení se požaduje při jejich aplikaci.

Konečně třetí hypotézu bych zpřesnil v tom směru, že v ní naznačené modifikace „postihnou“ teorii a teoretickou koncepci trestního práva hmotného a trestního práva procesního ani ne tak co do kvantity, ale především co do *kvality* komponent, které onu teorii a její součást, tj. teoretickou koncepci, vytvářejí.

V. Namísto závěru

České trestní právo evropské, viděné optikou osnovy trestního zákoníku 2006 / 2007 a v něm takto obsažené, se rozsahově pojí spíše se *zvláštní* částí trestního práva hmotného než s částí obecnou. Je to pochopitelně dáno charakterem materie této části zákoníku, což se projevuje i v tom, že zde proběhla nejen implementace rámcových rozhodnutí, ale i transpozice směrnic, tedy harmonizace horizontální i vertikální.

Naproti tomu relativně menší procento implementací zejména sekundárního unijního evropského práva III. pilíře SEU nemusí pro *obecnou* část osnovy znamenat handicap. Možná že právě naopak: nic jiného než to „málo“ nebylo zřejmě třeba evropeizovat, protože osnova už sama o sobě potřebným evropským standardům vyhovuje.

V každém případě však tato stručná analýza evropeizace skrze osnovu trestního zákoníku 2006 / 2007 přinejmenším naznačuje, že i peripetie vnitrostátního legislativního procesu tempo a kvalitu procesu evropeizace českého trestního práva hmotného sice ohrozit mohou, ale ne až tak fatálně.

Literatura:

- [1] Jescheck, H.-H.: *K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky*. Trestní právo, VIII, 2003, č. 11, s. 15 a násl.
- [2] Kmec, J.: *Evropské trestní právo. Mechanismy evropeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006, 217 str., ISBN 80-7179-535-6.

³⁰ Včetně jazykové; srov. *Křepelka, F.* Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi. Brno: MU, 2007, AUBI, No 309.

- [3] Knapp, V.: *Teorie práva. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 1995, 247 str., ISBN 80-7179-028-1.
- [4] Kratochvíl, V.: *Cesty individualizace trestní odpovědnosti, či konstatování trestní neodpovědnosti: hmotně právní nebo procesně právní problém?* Právní obzor, 88, 2005, č. 1, s. 13 a násl.
- [5] Kratochvíl, V.: *Smlouva o Ústavě pro Evropu a východiska „evropského trestního práva“.* In: Hurdík, J., Fiala, J. (eds.): *Východiska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie. Sborník příspěvků z konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně dne 5. 10. 2005.* Brno: MU v Brně, AUBI, No 294, 2005, 377 str., ISBN 80-210-3892-6.
- [6] Kratochvíl, V.: *Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy.* In: Válková, H., Stočesová, S. (ed.): *Česká reforma trestního práva hmotného na rozcestí – bilance a perspektivy. Sborník příspěvků z odborného semináře.* Plzeň: ZČU, 2006, 107 str., ISBN 80-7043-493-7.
- [7] Kratochvíl, V.: *Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo; rakouské zkušenosti.* 146, Právník, 2007, č. 3, s. 274 a násl.
- [8] Křepelka, F.: *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi.* Brno: MU, 2007, AUBI, No 309, 130 str, ISBN 978-802-104-298-8.
- [9] Polák, P., Fenyk, J.: *Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii.* In: Tomášek, M. (věd. red.): *Aktuální otázky europeizace trestního práva.* AUCI, č. 2, 2005, 122 str., ISBN 80-246-1034-5.
- [10] Pradel, J.: *Wege zur Schaffung eines einheitlichen Europäischen Rechtsraums.* In: Tiedemann, K. (Hrsg.): *Wirtschaftsstrafrecht in der Europäischen Union. Rechtsdogmatik, Rechtsvergleich, Rechtspolitik.* Freiburg – Symposium, Köln, etc.: Carl Heymanns Verlag KG, 2002, 481 str., ISBN 3-452-24910-7.
- [11] Satzger, H.: *Auf dem Weg zu einem Europäischen Strafrecht.* ZRP, 2001, 12, s. 553 a násl.
- [12] Satzger, H.: *Die Europäisierung des Strafrechts.* Köln etc.: Carl Heymanns Verlag, 2001, 766 str., ISBN 3-452-24872-0.
- [13] Satzger, H.: *Internationales und Europäisches Strafrecht.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2005, 245 str., ISBN 3-8329-0841-2.
- [14] Svoboda, P.: *Úvod do evropského práva. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, 236 str., ISBN 80-7179-857-6.
- [15] Šámal, P.: *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006.* Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006, 421 str., ISBN 80-7179-527-5.

- [16] Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.: *Evropské právo. 3. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2006, 928 str., ISBN 80-7179-430-9.
- [17] Tiedemann, K. *Gegenwart und Zukunft des Europäischen Strafrechts.* ZstW, 116, 2004, 4, s. 949 a násl.
- [18] Tomášek, M. *Vytyčování hranic prvního a třetího pilíře Evropské unie.* Právník, 144, 2005, č. 7, s. 691 a násl.
- [19] Tsolka, O.: *Der allgemeine Teil des europäischen supranationalen Strafrechts i. w. S.* Frankfurt am Main etc.: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1995, 334 str., ISBN 3-631-47978-6.
- [20] Týč, V., Jílek, D. *Základy práva Evropských společenství.* Brno: MU v Brně, Doplněk, 1993, 194 str., ISBN 80-210-0776-1, 80-85765-19-5.
- [21] Týč, V. *Úvod do mezinárodního a evropského práva.* Brno: MU, 2007, 100 str., ISBN 978-80-210-4253-7.
- [22] Wintr, J. *Právně politická metoda evropské integrace a návrh evropské ústavy.* In: Tomášek, M. (věd. red.) *České právo na prahu Evropské unie.* Praha: UK v Praze, Karolinum, 2004, AUCI, č. 1-2/2004, 286 str., ISBN 80-246-0838-3.

Kontaktní údaje na autora - email:

prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc., vedoucí katedry trestního práva / Head of the Department of Criminal Law, Právnická fakulta - Masarykova univerzita / The Faculty of Law - Masaryk University, Česká republika / Czech Republic, Veveří 70, 611 80 Brno
e-mail:kratoch@law.muni.cz

